

10. Птицеводство - отрасль будущего: опыт и перспективы его развития в Белгородской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа : < <http://webpticeprom.ru>>.

11. Піклування – справа всього життя. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ryaba.com.ua/interview/index/expert/ivleva>>.

УДК 368.025.4

САФОНОВА О.Д., викладач

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

СУЧАСНИЙ СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто сучасний стан страхового ринку України, визначено основні проблеми його функціонування та окреслено перспективи розвитку страхування в державі.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові послуги, страховий захист

The modern state of the insurance market Ukraine defined the main problems of the functioning and outlined prospects of development of insurance in the state.

Keywords: insurance, insurance market, insurance services, insurance protection

Постановка проблеми. Фінансовий сектор – одна з найважливіших сфер національної економіки, де відбувається формування та розподіл фінансових ресурсів і послуг, і в якій здійснюється діяльність фінансових установ. Фінансовий ринок забезпечує накопичення і розподіл інвестиційних ресурсів та надання фінансових послуг, взаємодію надавачів і споживачів цих послуг за правилами, визначеними законами та іншими нормативними актами [1]. Страховий ринок є невід’ємною складовою фінансового ринку України. Успішний його розвиток залежить від розширення переліку страхових послуг, підвищення їхньої конкурентоспроможності, удосконалення порядку оподаткування страхової діяльності, підвищення вимог до порядку створення діяльності страхових компаній, подальшої інтеграції країни у міжнародні структури, залучення страхового ринку до вирішення найважливіших питань економічного розвитку. Подальший розвиток вітчизняного страхового ринку та підвищення ролі страховиків мають забезпечувати сталий розвиток національної економіки в умовах її інтеграції у світове економічне господарство, виступати важливим компонентом її національної безпеки, а також сприяти зацікавленню іноземних інвесторів в розширенні власного бізнесу в Україні. Запорукою економічного зростання і забезпечення відшкодування збитків у разі настання страхового випадку є стійкий і динамічно розвинутий страховий ринок країни.

Сучасні процеси в економіці країни потребують економічних реформ, що в свою чергу обумовлює необхідність подальшого розвитку страхового ринку. В умовах сьогодення важливим є формування ефективної системи інструментарію, спрямованого на збільшення рівня конкурентоспроможності страхових компаній та надання конкурентних послуг не лише на внутрішньому, а й зовнішньому ринках. Тому, аналіз сучасного стану страхового ринку України, вивчення стримуючих чинників, які обмежують його розвиток та виявлення перспектив подальшого розвитку є актуальними в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження специфіки діяльності страхового ринку та виявленню тенденцій його розвитку присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Значний внесок у висвітлення особливостей функціонування страхового ринку України внесли вітчизняні вчені: В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, М.М. Александрова, О.О. Терещенко, Л.М. Горбач, О.Д. Заруба, С.С. Осадець. Виявленню впливу фінансової кризи на страхування присвятили свої праці М.В. Мних, О.О. Гаманкова, О.В. Козьменко та інші. Проблеми функціонування та розвитку страхового ринку висвітлено і в закордонних наукових працях наступних вчених: В.В. Ковальова, Д.Д. Хемптон, С.Ф. Бріггем, А.І. Гінзбург, М.А. Зайцева, Л. Рейтман, В.А. Сухова, Т.А. Федорова, А.К. Шахова. Незважаючи на широке коло проблем, вирішення яких пропонується у працях науковців, таке важливе питання, як формування ефективного українського ринку страхових послуг потребує подальших наукових досліджень.

Мета статті - визначити сучасний стан українського страхового ринку, виявити негативні чинники, які стримують його розвиток, та окреслити напрями подальшого розвитку ринку страхових послуг.

Виклад основного матеріалу. Страховий ринок – це особлива сфера грошових відносин, де об’єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга — страховий захист, формується пропозиція і попит на неї [2, с.76]. Створення ефективної системи захисту майнових прав та інтересів у окремих громадян, підприємств і підприємств, підтримання соціальної стабільності у суспільстві й економічної безпеки держави неможливе без функціонування потужного ринку страхових послуг. Крім того, страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого інвестування в реструктуризацію економіки [3]. Воно значною мірою звільняє бюджет держави від тягаря витрат на відшкодування збитків, що мають місце внаслідок природних катаклізмів, катаст-

роф, нещасних випадків, захищає підприємців від різноманітних ризиків, забезпечує підтримку рівня соціальних стандартів громадян. В цілому страхова діяльність належить до найприбутковіших видів світового бізнесу.

Аналіз стану страхового ринку України за останні роки (2010-2012) показав, що він залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній в державі на 01.01.2013 року становила 448, у тому числі страхова компанія "life" – 64, страхова компанія "non-life" – 384, (в 2011 році – 442 компанії, у тому числі страхова компанія "life" – 64, страхова компанія "non-life" – 378), 115 компаній є компаніями з іноземними інвестиціями. Найбільша кількість ком-

паній займається такими видами страхування, як страхування майна, від нещасних випадків, вантажів та багажу, наземного транспорту, від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, відповідальності перед третіми особами, фінансових ризиків. Це свідчить, що на українському страховому ринку створюється конкурентне середовище і формуються основні елементи організаційної структури.

На функціонування ринку страхових послуг впливають зовнішні фактори, зокрема боргова криза в Єврозоні, невизначеність щодо зростання економіки в найближчі роки та ускладнення доступу до ринку капіталу. Загальна характеристика процесів, що відбуваються на страховому ринку за 2010-2012 роки, відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Ключові процеси, що відбуваються на страховому ринку України в 2010-2012 роках

2010 р.	2011 р.	2012 р.
Девальвація	Незначне зростання бази страхових операцій	Помірне зростання страхових премій та зниження рівня виплат
Зменшення бази страхових операцій	Переважно ціновий характер конкуренції	Збереження цінового характеру конкуренції та високого рівня витрат на продажі страхових продуктів
Демпінговий характер страхових тарифів	Високий рівень витрат на продажі страхових продуктів	Проблеми з поточною ліквідністю у частині страхових компаній
Збільшення витрат на продаж полісів	Низькі ставки інвестиційних доходів	Вихід з ринку деяких "середніх" гравців
Неповернення депозитів із проблемних банків та знецінення інших видів активів	Частина компаній продовжують втрачати капітал	
Втрата капіталу		

Стримуючим чинником діяльності українського страхового ринку є те, що він знаходиться в досить складній та суперечливій ситуації. Це є очевидним у 2012 році, коли питання капіталізації та стратегії розвитку своєчасно не були вирішені акціонерами страхових компаній. Минулий рік став найбільш незадовільним з точки зору нагляду й відношення держави до страхового ринку, що було пов'язане з реорганізацією Національної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг та відсутністю стратегії розвитку цього ринку.

Загалом стан страхового ринку України за останні роки характеризується динамічним розвитком діяльності страхових компаній, що супроводжується зростанням їх кількості, розширенням напрямів страхової діяльності та збільшенням обсягів страхових операцій.

Рейтинг страхових компаній в Україні за таким показником як валові платежі за 2012 рік представлений в таблиці 2 [4, с.73].

Значний вплив на український страховий ринок здійснюють ринки країн Єврозою та Російської Федерації, Угорщини і Польщі. Це дає змогу стверджувати, що взаємодія страхових ринків цих країн повинна сприяти розкриттю потенційних можливостей ефективної участі України у світогосподарських фінансових процесах, орієнтованих на його норми та правила, які забезпечуватимуть формування відкритого страхового ринку [5, с.21].

За останні два роки відбулася незначна динаміка в зростанні українського страхового ринку. У порівнянні з 2010 роком у 2012 році на 850,2 млн. грн. (7%) збільшився обсяг надходжень страхових премій. Основним чинником зростання валових страхових премій стало збільшення їх обсягу, зокрема, за

такими видами страхування, як: обов'язкове страхування (збільшення валових страхових платежів на 392,1 млрд. грн. - 15,4%); страхування відповідальності (збільшення страхових премій на 15,8 млн. грн. - 2,5%); особисте страхування (збільшення страхових

премій на 549,6 млн. грн. - 44,9%). При цьому значна кількість страхових компаній має серйозні проблеми зі страховими виплатами. Як правило, це пов'язано з великими адміністративними витратами [6].

Таблиця 2

Рейтинг страхових компаній України за валовими платежами у 2012 році, млн. грн.

Компанія	Всього премій	В тому числі			
		Особисте страхування	Майнове страхування	Страхування відповідальності	Обов'язкове страхування
ВАТ «СК «АХА СТРАХУВАННЯ»	595,9	30,0	468,5	9,7	87,7
ПрАТ «УАСК «АСКА»	535,5	64,8	257,1	105,6	108,0
ЗАТ «ПРОВІДНА»	484,9	116,2	187,4	7,9	173,4
ПрАТ «СК «УНІКА»	458,7	70,4	262,6	4,8	120,9
ЗАТ «СК «КРЕМЕНЬ»	446,7	33,9	396,5	5,1	11,2
ВАТ НАСК «ОРАНТА»	443,5	28,3	136,9	3,9	274,4
ПрАТ «СК «ІНГО УКРАЇНА»	378,9	74,5	222,4	23,8	58,2
ЗАТ «УКРАЇНСЬКА СТРАХОВА ГРУПА»	323,9	14,5	265,9	6,7	36,8
ПрАТ «СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»	322,2	100,8	194,4	4,9	22,1
ПрАТ «СК «АЛЬФА СТРАХУВАННЯ»	307,5	154,3	127,9	10,2	15,1

За весь період функціонування страхового ринку України в його страховому портфелі переважають види страхування з високим рівнем ризику, оскільки вони приносять великі доходи, але такий страховий портфель не здатний забезпечити фінансову стійкість страховій компанії.

Основним видом страхування в страховому портфелі вітчизняних страховиків є автострахування (КАСКО). Останніми роками спостерігається суттєва частка автострахування над майновим та іншими видами. Це свідчить про незбалансованість страхових портфелів вітчизняних страховиків [7]. В контексті цього доцільним є аналіз страхових портфелів страхових компаній України - лідерів за страховими платежами та виплатами за таким видом страхування, як КАСКО. Структура страхових портфелів провідних страхових компаній надана в таблиці 3 [8].

Дані таблиці свідчать, що лідерами за страховими платежами по питомій вазі КАСКО в своєму

страховому портфелі є страхова компанія «АХА Страхування» та страхова компанія «Українська страхова група». Рівень виплат за даним видом в цих компаніях становить відповідно 49,8% та 45,8%. Це пов'язано з тим, що КАСКО – один з найбільш збиткових видів страхування. Вищенаведене свідчить про незбалансованість страхового портфелю цих страховиків. Збалансованим вважається такий портфель, в якому КАСКО складає менше 35%, при умові розвитку і інших видів майнового страхування, яке не повинно перевищувати 30%. Серед зазначених вище страхових компаній лише два страховика задовольняють даній умові: – страхова компанія «РЗУ Україна» та страхова компанія «ІНГО Україна». Частка КАСКО в 2012 році в цих компаніях склала відповідно 34,7% та 33,7%, а на інші види майнового страхування припадає 19% та 26% [8, 9].

Таблиця 3

Структура страхових портфелів лідерів за страховими платежами в 2012 році за видом страхування КАСКО, млн. грн.

Компанія	Питома вага виду в портфелі СК, %	Страхові платежі	Страхові виплати	Рівень виплат
ВАТ «СК «АХА Страхування»	64,2	505,1	251,7	49,8
ЗАТ «Українська страхова група»	68,3	307,2	140,7	45,8
ПрАТ «СК «УНІКА»	39,2	260,7	119,0	45,6
ПрАТ «СК «ІНГО Україна»	33,7	183,1	99,9	54,6
ПрАТ «СК «РЗУ Україна»	34,7	123,3	53,8	43,6

Аналіз стану страхового ринку України за перше півріччя 2013 року (в порівнянні з аналогічним періодом 2012 року), дозволяє зробити наступні узагальнення та висновки:

- станом на 01.07.2013 року було зареєстровано 415 страхових компаній, у тому числі СК "life" – 62 компанії, СК "non-life" – 353 компанії (2012 – 446 компаній, у тому числі СК "life" – 65 компаній, СК "non-life" – 381 компанія);

- кількість договорів страхування, які не були виконані у строк зросла на 28,6% і становила 9,1 тис. шт.;

- кредиторська заборгованість страховиків по страховим виплатам перед клієнтами зросла на 46% і становить 207,4 млн. грн.;

- обсяг валових страхових премій, зібраних страховими компаніями України, зріс на 49,6% і становив 14,3 млрд. грн.;

- збільшення валових страхових премій було обумовлено зростанням премій по добровільному майновому страхуванню на 58,2%;

- премії по ризиковому страхуванню зросли на 49,8% з 8,8 млрд. грн. до 13,2 млрд. грн., премії по страхуванню життя - на 33,9% (до 1,031 млрд. грн.);

- питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях становить 72,8%, що на 21 в.п. менше;

- чисті премії зросли на 16,3% (до 10,4 млрд. грн.);

- рівень валових виплат зменшився до 15,9% (27,1% - 2012 рік), що пояснюється збільшенням надходжень валових страхових платежів при майже незмінному обсязі страхових виплат;

- обсяг чистих страхових виплат зменшився на 10,6% (до 2,2 млрд. грн.);

- спостерігаються зміни на ринках страхування: ринок медичного страхування зріс на 20,3%, ринок «Зелена карта» - на 25,8%, ринок страхування КАСКО збільшився до 1,8 млрд. грн. (на 8,7%);

- тільки 48 компаній по страхуванню життя з 62 здійснювали страхову діяльність;

- лідерами роздрібного страхування були такі види: КАСКО – 1107,0 млн. грн., ОСЦПВ – 1010,0 млн. грн., ризикове страхування життя – 570,0 млн. грн., накопичувальне страхування життя – 394,0 млн. грн.;

- найкраща динаміка спостерігається по таким видам страхування: ризикове страхування життя зросло на 65,1%, страхування від нещасних випадків – на 35,8%, страхування на випадок хвороби – на 21,4%;

- найгіршу динаміку показали такі види страхування, як КАСКО, ОСЦПВ та «Зелена карта»;

- лідерами корпоративного страхування були такі види: страхування майна – 1950,0 млн. грн., страхування фінансових ризиків – 1383,0 млн. грн., страхування вантажів – 523,0 млн. грн., КАСКО – 797,0 млн. грн., страхування цивільної відповідальності – 490,0 млн. грн.;

- найкращу динаміку серед видів корпоративного страхування проявило страхування фінансових ризиків (114,4%), страхування кредитів (49,6%), обов'язкове особисте страхування від нещасних ви-

падків на транспорті (52,2%), страхування майна (33,5%) та страхування вантажів (27,3%).

Незважаючи на світову фінансову кризу, яка в цілому негативно відобразилась на динаміці національних фінансових ринків, позитивна динаміка на українському страховому ринку збереглась [10]. В сучасних умовах спостерігається зниження активності на ринку страхових послуг. До причин, які гальмують розвиток страхової діяльності та знижують її ефективність, відносимо наступні:

- нестабільність економічної ситуації;
- недосконалість законодавчої бази;
- низький рівень кваліфікації кадрів страхових компаній, довіри та платоспроможності населення;

- обмеженість привабливих для страховиків інвестиційних інструментів;

- недостатня капіталізація страхових компаній;

- недорозвиненість інфраструктури страхового ринку та довгострокового страхування і недержавного пенсійного забезпечення;

- недосконалість правил страхування;

- непорядність (шахрайство) страхувальників;

- недостатній розвиток регіональних страхових ринків, які мають помітні територіальні диспропорції.

Окреслені проблеми страхового ринку України дозволяють визначити основні напрями та перспективи його розвитку. Основні з них такі:

- удосконалення законодавчої бази подальшого розвитку страхової діяльності (чітке регулювання організаційно-економічних питань розвитку страхування, розробка законодавчої бази і методології проведення медичного страхування);

- створення конкурентного середовища і вдосконалення організаційної структури ринку;

- врахування тенденцій і особливостей розвитку страхових ринків розвинених країн;

- сприяння розвитку страхового посередництва;

- створення умов для розвитку інфраструктури страхового ринку;

- створення єдиного реєстру страхових агентів, що дасть можливість мінімізувати кримінальні схеми на ринку страхування;

- забезпечення страхового ринку висококваліфікованими кадрами;

- забезпечення високого рівня страхової культури населення.

Реалізація стратегії розвитку страхового ринку України дасть можливість покращити його якість та забезпечити сталий розвиток української економіки.

Висновки. За результатами розгляду сутності страхового ринку, основних проблем його функціонування та перспектив розвитку в повній мірі можна стверджувати, що страховий ринок є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворює низка взаємопов'язаних і взаємообумовлених підсистем: страхові продукти, тарифи, організація продажу і формування попиту, інфраструктура. Результати до-

слідження засвідчили, що впродовж останніх років ситуація на ринку страхових послуг України склалася не зовсім сприятлива. Масштаби та негативні наслідки світової фінансово-економічної кризи призвели до уповільнення темпів росту доходів страхових компаній, зменшення попиту населення на страхові послуги. За цей період відбулася невелика динаміка в зростанні українського страхового ринку, в його страховому портфелі переважають види страхування з високим рівнем ризику, знижується рівень страхових виплат, автострахування переважає над майновим. Поряд з цим, вітчизняний страховий ринок має значний потенціал розвитку, тому важливим є створення умов та нових можливостей у його розвитку.

Досягнення стійкого розвитку страхового ринку потребує здійснення реалізації стратегії його

розвитку згідно з визначеними етапами на період до 2021 року. Одночасно головними задачами розвитку страхування залишаються підвищення конкурентоспроможності, рівня інвестиційної привабливості страхових компаній, розвиток сучасної інфраструктури страхового ринку, створення єдиних баз даних страхових компаній. Пріоритетним є розвиток класичних видів довгострокового і накопичувального особистого страхування, вдосконалення правових і організаційних основ об'язкового страхування.

Формування розвиненого ринку страхових послуг в Україні, завдяки врахуванню тенденцій і особливостей розвитку страхових ринків економічно розвинених країн світу, забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації та стабільного розвитку національної економіки.

Література

1. Огляд ринків фінансових послуг та підсумки діяльності небанківських установ за 2011 рік. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/files/file00425.pdf>.
2. Осадець С.С. Страхування : Підручник / С.С. Осадець – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
3. Вірбулевська О.В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку регіонів України / О.В. Вірбулевська. – Режим доступу : [http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1\(40\)/143.pdf](http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1(40)/143.pdf)
4. Кот О.В. Особливості функціонування міжнародного та вітчизняного ринку страхування / О.В. Кот, В.О. Пірштук / Економічна наука ХХІ століття: реалії та перспективи. // Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук : у 2-х частинах / Наукова організація «Перспектива». – Дніпропетровськ : Видавничий дім «Гельветика», 2013. ч. 2. – 248 с.
5. Ходько Р.М. Вітчизняне страхування рухається до світових стандартів / Р.М. Ходько // Галицькі контракти. – 2009. – № 2. – С. 21- 24.
6. Страховий ринок України 2012: огляд. – Режим доступу : <http://frk.kiev.ua/index.php?p=articles&area=1&action=displayarticle&id=830&name=2012>.
7. Временко Л.В. Теоретичні аспекти формування страхового портфеля страховика /Л.В. Временко, Ю.В. Подзолкова / Економічна наука ХХІ століття: реалії та перспективи. // Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук : у 2-х частинах / Наукова організація «Перспектива». – Дніпропетровськ : Видавничий дім «Гельветика», 2013. ч. 2. – 248 с.
8. Офіційний сайт Фориншурер страхование. – Режим доступу : <http://forinsurer.com//>.
9. Офіційний сайт ПрАТ «СК РЗУ Україна». – Режим доступу : <http://www.pzu.com.ua/about/finance/total2012.html> .
10. Лой Ю.В. Страховий ринок та перспективи його розвитку. / Ю.В. Лой. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17-2/Loi.pdf

